

**UNIVERZITA PALACKÉHO
V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra výtvarné výchovy**

Kniha a loutka
Book and puppet

Bakalářská práce

Výtvarná tvorba se zaměřením na vzdělávání
Olomouc 2023

Vedoucí práce:

Monika Dokoupilová, Mgr.

Vypracovala:

Tereza Navrátilová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Kniha a loutka* vypracovala samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Datum:

.....

Tereza Navrátilová

Poděkování

Mé poděkování patří Mgr. Monice Dokoupilové za odborné vedení, cenné rady, ochotu a trpělivost, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na výrobu keramických loutek za užití knih jako lehčiva v keramické hlíně. Je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část práce se zabývá úvahou nad budoucností knih. Je zde popsána také historie českého loutkářství, jeho hlavní představitelé a loutková divadla. Následně se zaměřuje na papírovou hlínu a umělce s ní pracující. Všechny tyto informace byly inspirací pro samotnou výrobu loutek, která je popsána v praktické části.

Anotation

This bachelor's thesis consists of ceramical puppets production using mixture of clay with paper of old books. There is theoretical and practical part.

Theoretical part focuses about future of books and reading, describes history of puppetry in Czech and its major artists and theaters followed by usage and work with paper clay and artists who process it.

All of the obtained informations were used in a making process of puppets further described in practical part of the thesis.

OBSAH

Úvod	7
1. Teoretická část	8
1.1. Budoucnost knih	8
1.2. O loutkách	9
1.2.1. Rozlišení loutek	9
1.2.2. Historie loutek a divadla	11
1.2.3. Historie loutek ve světě	13
1.2.4. Využití loutky v didaktice	16
1.2.5. Loutkářské instituce a divadla u nás	17
1.2.6. Osobnosti	18
1.3. Paperclay	23
1.3.1. Keramici pracující s paperclay	24
1.4. Keramické loutky a tvůrci	26
1.4.1. Využití keramiky v divadelním prostředí	29
1.4.2. Porcelain dolls	30
1.4.3. Polymerová hmota a panenky	30
2. Praktická část	31
2.1. Charakteristika loutek a použité knihy	31
2.1.1. Knihovnick Rian	32
2.1.2. Knihovnice Lara	34
2.1.3. Knihovnice Briana	36
2.2. Tvorba paperclay	37
2.3. Modelování	40
2.4. Šití těl a oblečení	41
2.5. Skládání těl	43
2.6. Vahadlo	45
2.7. Potenciál loutek	45
2.8. Instalace	46
Závěr	47
Resumé	48

Zdroje	49
Literární zdroje	49
Webové zdroje	50
Obrazové zdroje	52
Obrazové přílohy	55

Úvod

Původně měla moje práce začínat asi takto: „Jsem knihovnice“. To bohužel ale platilo pouze do konce loňského roku. Opravdu jsem byla knihovnicí, spolu s maminkou jsme se staraly o vesnickou knihovnu a tam se také zrodil nápad dát knihám druhou šanci. Ve vesnické knihovně se to má totiž takto. Kdykoli někdo zemře nebo se stěhuje, zůstanou po něm knihy a málokdo je odnáší do antikvariátů, naopak je většinou lidé donesou do knihovny s tím, že pokud si je nevezmeme, půjdou spálit. Jenže většinou jde o knihy staré, které již do knižního fondu zařadit nelze, a tak se hromadí a k nim přibývají též i vyřazené knihy ze samotné knihovny. Alespoň do loňského roku to tak bylo. V krabicích, které lidé přinášeli, byly knihy zajímavé, na většině z nich se ale podepsal zub času. Dlouho jsem přemýšlela, co s takovými knihami udělat, protože do sběru je to líto člověku dát. Naše knihovna měla své neuchopitelné kouzlo, byla v ní spousta knih různého stáří a kdokoli do ní přišel, ať už to byl malý človíček nebo stará babička, zvládli si v ní vždy najít něco na čtení. V loňském roce prošla tato knihovna modernizací, byla vyřazena polovina knih a ze spokojených čtenářů se stali čtenáři nespokojení. Pro nás to bylo velké rozčarování a nastal čas odejít.

Právě v době působení v knihovně jsem si začala pohrávat s myšlenkou recyklace knih, aby nemusely skončit ve sběru a na podobných místech, kde by úplně zanikly, i když se jedná již o potrhané a sešlé knihy. Chtěly jsme z nich postavit monument, okrasnou věž, na kterou bohužel nebylo dosti místa.

Navíc v dnešní době již pomalu v mladší generaci zaniká zájem o reálné knihy, a pokud mladí vůbec čtou, převládá zájem o elektronické verze, kvůli čemuž se setkáváme stále méně s mladými návštěvníky knihoven. A tak vyvstala otázka, jak přiblížit knihy mladému čtenáři.

V naší knihovně všechny vítal keramický fenek, kterého jsem jako malá vyráběla a který právě malé návštěvníky vždy upoutal. Proč tedy nespojit knihy a keramiku dohromady? Vzhledem k tomu, že se od dětství věnuji nejraději keramické tvorbě, nápad na sebe nenechal dlouho čekat.

1. Teoretická část

1.1. Budoucnost knih¹

V současné době médium papírových knih pomalu zaniká kvůli opadajícímu zájmu. Postupně je nahrazují e-knihy, aplikace určené přímo pro publikaci příběhů, lidé tráví více a více času na mobilních telefonech a internetu.

Dříve byly knihy důležitým způsobem získávání informací, ale postupně nám začínají stačit dohledatelné informace na internetu, a to i v rámci e-knihoven. Dokonce nyní můžeme mít celé knihy uloženy jako soubory ve vlastní virtuální knihovně.

Při debatách o budoucnosti knih se můžeme setkat s různými názory. Některé jsou pro přeměnu knih v čistě virtuální soubor, některé chtějí zachovat hmotnou knihu, jiné potom hledají střední cestu.

Virtuální knihovna nám dává v dnešní době nepřeberné množství možností a výhod, například ušetření času díky vyhledávání pod konkrétními hesly, dále potom fakt, že nám takto soubory zaberou místo maximálně na úložišti a ne na poličkách, kam usedá prach.

Nevýhodou ovšem je, že nám u e-knihy může často chybět fyzické propojení, díky němuž můžeme s každým otočením stránky papírové knihy pronikat hlouběji a hlouběji do příběhu. Zároveň nám může u těchto verzí knih chybět sběratelství v hmotné podobě, nemůžeme se vizuálně pochlubit množstvím vlastněných knih, chybí nám i vůně knih.

Bohužel se v dnešních dnech vytrácí zájem o knihy už u dětí. Příliš tomu nepomáhá ani školství s povinnou četbou, při níž se z knih stává pro mnohé děti spíše nutící prostředek, ke kterému se následně pojí nechuť.

Na druhou stranu je pochopitelné, že lidé netráví s knihami mnoho volného času. Když si uvědomíme, kolik toho za jeden den ať už ve škole nebo v práci musíme přečíst, potom se nedá říct, že lidé nečtou, ale právě naopak. Bohužel ale již často nezbývá čas a energie na četbu, která by nesouvisela s pracovními či školními povinnostmi.

---

¹ Úvaha vytvořená na základě studie různých novinových článků a účasti na besedách zaměřující se na knihu dnešní doby

1.2. O loutkách

„Co je divadelní loutka?

Směšné nic – kousek prostého dřeva barvami natřeného, do pestrých hadříků omotaného a na drátku zavěšeného.

Ale postavíme-li ji do patřičného prostoru a světla a dáme-li ji pohyb a přiléhavé slovo – rázem ožije – stává se uměleckým dílem, dostává svůj styl, jenž je její velkou předností.

Je světem sama pro sebe – je malým uměleckým zázrakem, který u velkých vyvolává cizí světy a malým přináší radost a poučení.

Divadelní loutka v tomto pojetí patří nezbytně ke kultuře svého národa.“

Kr. Vinohrady – listopad 1942

Ladislav Šaloun

Naše kultura je velmi úzce spjatá s loutkářstvím. Vždyť i okolní svět se inspiroval tradicí českého, potažmo evropského loutkářství. Důkazem je i to, že české loutkářství je zapsáno v seznamu nehmotného dědictví UNESCO. To se zároveň promítá hned v několika odvětvích výtvarné tvorby, jako je řezbářství, malba dekorací, odívání loutek do kostýmů atd.

1.2.1. Rozlišení loutek:

Loutky rozlišujeme podle způsobu, jakým se ovládají.

Závěsná loutka: loutka vedená vrchem, manipulátor – vodič loutky – stojí nad loutkou a ovládá ji za pomoci vodících nití připevněných k pákám nebo vahadlům. Dříve jsme se též mohli setkávat místo nití s drátky, ale nit se ukázala jako praktičtější varianta pro pohyb loutky. Jedná se o nejtypičtější druh pro loutková divadla.

K závěsným loutkám můžeme přiřadit marionetu. Marioneta je jednou z nejběžnějších loutek k vidění, vyskytuje se v divadelních představeních, filmech i seriálech. Příkladem pro nás může být ikonická dvojice Spejbl a Hurvínek.

Dupák je loutka vedená též z vrchu, ale zpravidla primitivním principem ovládání bez pohybování končetin. Jedná se o komickou vytáhlou postavu s látkovým tělem. Hlava je propojena vodící tyčí a nití, ruce mohou být též ovladatelné. Typické pro tuto loutku je, že má protáhlé natahovací látkové tělo s krátkými nožičkami

a pohybuje se poskakováním za stahování a natahování těla. S těmito loutkami jsme se mohli setkávat ve varietních představeních společně s akrobaty a dalšími trikovými loutkami.²

Loutky spodové: loutka vedená zespu za pomoci manipulátora, který je pod ní a ovládá ji pomocí pevných tyčí.

Prvním typem spodové loutky je javajka. Je to loutka vedená nad hlavou za pomoci pevné spodní tyče. Známa je též pod pojmenováním Wayang. Pochází z Indonésie a její jméno je spojeno s ostrovem Jáva. V oblasti Indonésie je tato loutka tradiční tak jako u nás například marioneta.

U dalšího typu spodové loutky je důležité prostředí hry světla a stínů. Stínové divadlo je považováno za jednu z nejstarších forem divadla. Stínové loutky se objevily poprvé v Asii a v Číně mají silnou tradiční hodnotu. Nejstarší zmínky o tomto divadle se datují ke 2. století před naším letopočtem. Jedná se o dvourozměrné loutky vedené na tyčích, které se vodí za zástěnou osvětlenou silným zadním světlem. Divák tak vnímá pouze stín promítající se na plátně.³

Mezi spodové loutky také můžeme přiřadit maňáska, který je loutkou prstovou. Látkové tělo se navlékne na ruku či čistě jen prsty a tím loutka ožívá. S maňásky se můžeme setkávat nejčastěji, a to již od dětství, protože se jedná o loutku jednoduchou pro dítě velmi atraktivní.⁴

Loutka vedená: Příkladem zde je manekýn, manipulátor danou látkovou figurínu drží před sebou. Při představeních může docházet i k tomu, že samotný manipulátor je další postavou ve hře a poté dochází k interakci mezi loutkou a člověkem. Je to vlastně něco mezi loutkou, panenkou a hračkou.

---

² JIRÁSKOVÁ, M. a JIRÁSEK, P. *Umění loutky: české historické loutky ze sbírky Marie a Pavla Jiráskových*. Vydání první. Praha: Karel Kerlický - KANT ve spolupráci s Janáčkovou akademií múzických umění v Brně, 2019, s. 90.

³ Pod heslem Stínová loutka v loutkářském slovníku. Viz Loutkářský slovník. *Muzeum loutkářských kultur Chrudim* [online]. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.puppets.cz/cs/muzeum/loutkarsky-slovník>

⁴ VESELÝ, J. *Bramborové divadlo*. Praha: Anna Hlavatá, 1913, s. 5-6.

Vodní loutka: je původem z Vietnamu a výrazovým prostředkem je pro ni vodní plocha. Ovládací mechanismus se vyskytuje pod hladinou, anebo mohou být tyto loutky i vedené. Jsou vyráběny z lehkého dřeva.

1.2.2. Historie loutek a loutkového divadla u nás

„Tajemství loutku obklopuje dodnes a dotýká se také všech pokusů o její definici, žádná z nich ji totiž nevyjadřuje v její komplexnosti.“⁵

„O začátcích loutkového divadla nemáme dost písemných zpráv. Provozovaly je potulné komediantské tlupy a historikům nestály za zmínku. Víme ale bezpečně, že loutky provázely lidstvo v celém jeho kulturním vývoji.“⁶

K prvopočátku loutek se můžeme dostat již v období před naším letopočtem v Egyptě. Svou historii mají loutky (podobně jako masky) v používání při různých náboženských ceremoniích a kultovních rituálech starověkého Řecka a Říma. Loutkářství jako takové patří k lidovým zvykům a tradicím již od dávných dob. Loutkové divadlo bylo na začátku okrajovou uměleckou záležitostí, která měla chudším vrstvám nahradit divadlo se živými herci. Na našem území se obliba v loutkách začala nejvíce projevovat až od středověku díky komediantům a loutkovým představením na jarmarcích a tržištích.⁷

Od 17. století začaly do českých zemí postupně kočovat anglické, nizozemské, italské a později i německé umělecké společnosti, které vedle tradičních hereckých představení inscenovaly své loutkářské umění. S loutkami bylo možné inscenovat různá díla napříč tehdejší tvorbou. Bylo možné uvádět hry různých žánrů a témat. Tehdejší diváci se tedy mohli setkat jak se ztvárněním pašijových her, tak i s čistě světskými tématy. Nezřídka byla zpracovávána také operní libreta, loutková divadla hrála tragédie i komedie. Z tohoto období vzešli i první významní loutkáři, kteří se následně

---

⁵ JIRÁSKOVÁ, M. a JIRÁSEK, P. *Umění loutky: české historické loutky ze sbírky Marie a Pavla Jiráskových*. Vydání první. Praha: Karel Kerlický - KANT ve spolupráci s Janáčkovou akademií múzických umění v Brně, 2019, s. 17.

⁶ ŠVEC, J. *Praktikum loutkového divadla: Učebnice pro I. a IV. ročník středních pedagogických škol*. Praha, SPN 1978, s. 9.

⁷ PATKOVÁ, J. *České loutkové divadlo*. Praha: Národní muzeum, 1975, str. 5.

specializovali i na loutková divadla jako Girolamo Renzi, Antoni Geissler, nebo Johann Hilferding.

Od druhé poloviny 18. století začali na našem území působit i loutkáři české národnosti, kteří putovali po českém venkově a menších městech. Začala vznikat tradice loutkářských rodin, ve kterých se umění loutkového divadla předávalo jako rodové řemeslo – např. Maisnerové, Finkové, Kopečtí. Jevištní výjevy vycházely z barokních tradic, nejčastěji vznikaly díky výtvarnému umění řezbářů náboženských plastik. Tehdy loutkář sám ovládal všechny loutky a sám za ně i mluvil, tím vznikl neobvyklý inscenační styl, kdy topornost loutky byla kompenzována výrazným hlasovým projevem patetického rázu. Nejvýznamnějším představitelem této doby byl Matěj Kopecký.

V druhé polovině 19. století se začínají loutky stále více dostávat do lidského povědomí a můžeme se s nimi setkávat již i v malých rodinných kruzích (tzv. rodinná divadla). Jedná se o amatérsky vytvořené loutky pro potěchu dětí a okolí. Nicméně i tato rodinná divadla se zvládla vypracovat a stala se jakýmsi základem pro divadla amatérská. Na konci 19. století se amatérské hnutí začalo rozrůstat a zaměřovalo se především na dětské publikum, kterému mělo přinést pomocí loutek nejen zábavu, ale bylo zároveň i určitou formou vzdělávání. Nejčastěji šlo o pohádkové příběhy. V této době loutkářské umění hojně dostával do povědomí veřejnosti také pedagog Jindřich Veselý, a to především svými publikacemi a také organizováním akcí. Kromě pedagogů se začínají o loutky postupně zajímat i další osobnosti z uměleckých kruhů a spisovatelů, které se snaží vyzdvihnout estetické hodnoty loutkových divadel.⁸

Se vznikem Československa dochází k rozmachu loutkářského hnutí. Rodinná divadla jsou v rozkvětu, jelikož pro ně vznikla sériová výroba loutek a tištěných dekorací. Na našem území v té době působilo více než dva tisíce loutkových souborů pravidelně účinkujících před dětmi. Mnohé z těchto skupin dosáhly uměleckých kvalit a zásadně se podílely na rozvoji českého loutkářství.

Ve 30. letech se začínají zdůrazňovat metaforické a symbolické možnosti loutek, které upevnily roli režiséra a úloha loutkoherce se stala méně důležitou. Vyrůstá nová generace režisérů, kteří jsou ovlivněni avantgardou.

---

⁸ DOLENSKÁ, Kateřina, ed. a MALÍKOVÁ, Nina, ed. *Czech puppettheatre: yesterday and today*. Praha: Institut umění - Divadelní ústav, 2019, str. 21.

Zlaté časy loutkářství ale zásadně zasáhla druhá světová válka a německá okupace. Nicméně i za těchto nelehkých časů se loutkářům povedlo uhájit jejich tvůrčí práci. Například Skupa veřejně inscenoval mnoho protifašistických představení, nakonec byl za své působení uvězněn, stejně tak mnoho dalších loutkářů bylo pronásledováno nebo i posíláno do koncentračních táborů. Úspěšné činnosti se těšila skupina PULS – Pražská umělecká loutková scéna vedená Janem Malíkem.

Po válce se situace změnila díky vydání Divadelního zákona v roce 1948, který se stal podmínkou pro vybudování propojené divadelní sítě dotované státem. Impulsem pro založení profesionálních loutkových divadel bylo turné loutkového divadla z Moskvy v čele se Sergejem Obrazcovem, které se stalo inspirací pro naše loutkáře. Většina profesionálních loutkových divadel tak byla založena v roce 1949.

Příkladem pokroku v dramaturgii bylo Ústřední loutkové divadlo pod vedením Jana Malíka, které ovlivnilo vývoj v loutkářství užitím u nás neobvyklé jazyky. V 50. letech se na Divadelní fakultě Akademie múzických umění v Praze otevřela katedra loutkářství, což bylo světové prvenství v tomto oboru.

Po pádu režimu se otevřely nové možnosti především pro mladou generaci umělců. Objevila se také větší volnost v tématech, jako jsou náboženské náměty a díla dříve zakázaných autorů.

Kromě původních profesionálních divadel, která se zachovala, vzniká řada nezávislých souborů. Mezi ně patří Buchty a loutky, soubor disponující originálním divadelním stylem a dramaturgií. Dále pak Divadlo Continuo, které je uzavřenou uměleckou skupinou a upoutává svou poetičností, a v neposlední řadě Divadlo bratří Formanů, které láká stránkou vizuální. Tyto spolky ovlivňují nové generace loutkářů.

1.2.3. Historie loutek ve světě

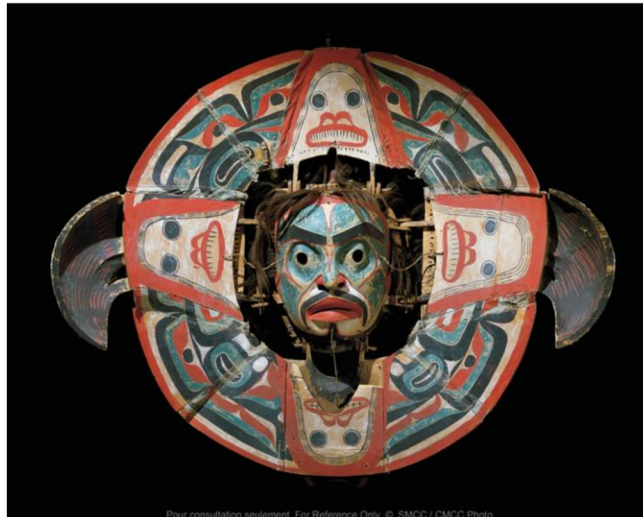
Kanada - Americký kontinent:⁹

V Kanadě se loutkářství začalo rozvíjet v 30. letech 20. století a dodnes je v této zemi živým uměním. Čerpalo z loutkářských tradic v Evropě.

---

⁹The Art of Puppetry: History of Puppetry in Canada. *Canadian Museum of History* [online]. [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: <https://theatre.historymuseum.ca/narratives/details.php?lv12=4810&language=english>

Ještě mnohem dříve ovšem na celém americkém kontinentu existovaly domorodé tradice a rituály, které doprovázely kloubovitě postavy a masky. Ty znázorňovaly nadpřirozené bytosti a duchovní síly. Nicméně je nelze srovnávat s evropským loutkářstvím ani jeho tradicí, jelikož evropské loutky zprostředkovávaly příběhy, zatímco domorodé sloužily k šamanským rituálům a obřadům.

Obr.1. Transformační maska Heilsuk, okolo roku 1879

První záznamy o loutkách v Americe se objevují okolo 16. století v období španělského dobývání a utváření kolonií. Ve francouzských koloniích byl znám maňásek a klasicky vedená loutka z vrchu. Vzhledem k velkému pracovnímu vytížení obyvatel kolonií je pravděpodobné, že představení příliš častá nebyla. Stálé loutkové divadlo zde vzniklo až kolem poloviny 18. století. Založil je kolonistický voják Jean Natte v Québec City a udrželo se přes 50 let.

Kolem poloviny 19. století vznikla dřevěná loutka „liberjacka“ - dřevěná tančící panenka s kloubovitými končetinami, na zádech byla připevněná tyč, která sloužila k jejímu držení. Během 19. století do země migrovali umělci z různých zemí a přinášeli s sebou různé tradice. V 80. letech se pořádala varietní představení pro sdružování tvůrčích lidí od zpěváků po loutkáře.

V první polovině 20. století nastupuje nové médium, a to je film. Zájem veřejnosti o loutky upadá, a tak se loutkářství začíná zaměřovat na dětské publikum. S válkami ovšem opět nastala změna a loutkářství se stalo jakýmsi druhem módy, začaly se objevovat časopisy, publikace, návody zaměřené na loutky. Nejčastěji se jednalo o marionety. Vojenský zajatec Albert Wolf po druhé světové válce v Québecu

pořádal loutková představení, po svém odjezdu do Německa přenechal své loutky Michelinu Legrendrovi. Ten se stal jednou z důležitých osobností ve vývoji profesionálního loutkového divadla Kanady.

V 50. a 60. letech se záliba v loutkách zvýšila. Loutkáři hledají nový způsob produkce a výtvarného sdělení, s tím souvisí i to, že se otevírají různá nová místa pro jejich působení. Jedním z takových míst je i televizní studio. Právě díky televiznímu vysílání se loutky začaly dostávat více do povědomí lidí.

Od 80. let se aktivně užívá tzv. celoplošná manipulace, při níž je vidět manipulátor loutky, který zároveň bývá i sám zainteresován do děje příběhu. V této době zároveň vzniká organizace zaměřená na rozvoj a propagaci loutkového divadla - Association québécoise des marionnettistes. Od 90. let vznikají nové společnosti a akce. Například v Calgary vznikl Mezinárodní festival animovaných předmětů.

Asie:

Tradice asijského loutkářství je stará přes tisíc let a je silně spjata s náboženstvím a kultem předků až do dnešních dnů. Měla poučovat věřící, moralizovala a vyprávěla legendy. Indie a Čína jsou považovány za hlavní dva body, odkud pocházel hlavní vliv loutkářských tradic. Asie též měla jistý vliv i na západní loutkářství, příkladem tohoto vlivu jsou například tyčové loutky javajky.

V Indonésii jsou s loutkovou tradicí spojené především ostrovy Jáva a Bali. Můžeme se zde setkat především se spodovými loutkami, přesněji se stínovým divadlem, a javajkami, které jsou specifické hlavně pro Jávu. Příběhy stínových loutek jsou inspirovány Mahábháratou a Rámájanou. Javajky disponují bohatým repertoárem postav a svým mechanismem mohou dosáhnout realistických pohybů a tanců. Představení se konají při důležitých událostech, jako jsou svatby a pohřby, začínají na večer a pokračují až do noci.

V Číně jsou stínové loutky spjaty s kultem předků, exorcismem a rituály. Loutkářství se zde vyvíjelo bez nějakého zásadního vnějšího vlivu a bylo oblíbeným divadelním žánrem, a to i díky královské rodině, která loutkářství podporovala.

Japonské loutky bunraku jsou loutky s přímou manipulací loutkoherců. Pochází ze 17. století, a pro jejich pohyb je zapotřebí sladěná koordinace vícero manipulátorů

zahalených do černého oblečení. Jeden z nich je hlavním manipulátorem a další dva jsou asistenty. Lze zde docílit mimiky, a to díky pohyblivým ústům, očím i očním víčkům. Repertoár je zaměřen spíše na starší publikum, jedná se často o tragické milostné příběhy a historické legendy.

1.2.4. Využití loutky v didaktice

V dnešní době jsou loutky v jakékoli podobě směřovány na dětského uživatele. Ať už se jedná o hračky – maňásky, domácí loutková divadla tak i loutky jako herce v představeních loutkových divadel. Interakce dětí a loutek je velmi intenzivní, děti na loutku reagují otevřeněji než na živého herce. Již od 19. století se loutkové divadlo zaměřovalo na děti, v repertoáru byly hlavně pohádky a divadlo plnilo výchovnou funkci. V představeních bylo dobře rozpoznatelné dobro od zla a dětský divák se prostřednictvím loutek stával účastníkem příběhu. V současnosti se loutky využívají k didaktice zejména v předškolním vzdělávání, děti mohou sledovat také v televizi pořady s loutkovými aktéry a velmi oblíbené jsou pořady pro děti, které uvádí loutkový moderátor – např. Studio kamarád – Jů, Hele a Muf, či Sesame street – zde se objevovala celá řada muppetů. Výchovné pořady nahrálo v minulosti i divadlo Spejbla a Hurvínka, které zpracovalo vtipnou formou pravidla silničního provozu pro Besip.

Děti loutkám důvěřují, čehož využívají terapeuti na různých sezeních, ale i sociální péče a policie při vyšetřování zločinů páchaných na dětech. Stávají se takovým spojovacím mostem mezi vesmírem dětí a dospělých. Protože pro dítě může být snazší svěřit své problémy něčemu co je jejich dětskému světu blízké. Komunikace s loutkou navíc pomáhá i lidem s mentálním či fyzickým postižením.¹⁰

---

¹⁰ Terapie loutkou pomáhá dětem i klientům s postižením. In: *Český Rozhlas: Brno* [online]. [cit. 2023-06-06]. Dostupné z: <https://brno.rozhlas.cz/terapie-loutkou-pomaha-detem-i-klientum-s-postizenim-6447167>

1.2.5. Loutkářské instituce a divadla u nás

„*Loutka totiž není ani lepší ani horší než živý herec. Je prostě jiná.*“ Jan Malík¹¹

Divadlo Spejbla a Hurvínka

Po válce Josef Skupa opouští Plzeň a v Praze zakládá Divadlo Spejbla a Hurvínka, které zaujímá významné místo mezi profesionálními divadly. Svou tvorbou je zaměřeno primárně na děti. Později vznikají nové hry, ve kterých je Hurvínek hlavní postavou, ale ve svém repertoáru se vrací i ke starším dílům.

V tomto divadle vznikla i skupina Salamandr, jež se zabývala vážnými a aktuálními tématy, která ztvárňovala jako kabaretní scénky. V jejich tvorbě experimentovali s inscenačními technikami a novými metodami. Tato skupina svou činností také celkově ovlivnila české divadlo.

Divadlo Minor

Dříve známé jako Ústřední loutkové divadlo. První divadlo u nás, které používalo spodové loutky. Svou tvorbou se soustředili zprvu hlavně na sovětské příběhy. Později přešli na české pohádky a divadelní hry jako Zlatovláska nebo Strakonický dudák.

Divadlo Radost

Bylo prvním členem nové poválečné éry loutkových divadel. Vzniklo díky Výzkumnému ústavu pedagogiky v Brně. V počátcích jeho existence bylo znárodněno a jeho styl byl výrazně ovlivněn Josefem Kalábem a jeho poetickými díly.

Divadlo Alfa

Plzeňské divadlo bylo originální svou tvorbou, která byla sice především pro děti, ale zároveň se zaměřovala na nespočet různých žánrů, kterými toto divadlo lákalo široké publikum. Jednou za dva roky se zde koná festival Skupova Plzeň.

---

¹¹ ŠECHTLOVÁ, M., MALÍK, J. a DVOŘÁK, J. *Svět loutek: loutky ze sbírek Muzea loutkářských kultur v Chrudimi*. 1. vyd. Hradec Králové: Kruh, 1978, s. 34.

Divadlo loutek v Ostravě

Jedná se o příspěvkovou organizaci, která vznikla původně z amatérské loutkové činnosti. Aktivně pořádá představení pro nejmenší i pro střední školy a každý druhý rok je zde možné navštívit mezinárodní festival Spectaculo Interesse.

Theatr ludem

Spolek lidí, kteří se snaží zapojit do kulturního života znevýhodněné děti a mládež arteterapií – terapie loutkou, drama dílny, ale také působí svými divadelními projekty a vzdělávacími semináři na široké publikum u nás i v zahraničí.

Dalšími významnými divadly jsou Naivní divadlo v Liberci, Malé divadlo v Českých Budějovicích, Divadlo Lampion v Kladně, Divadlo DRAK v Hradci Králové a Divadlo Rozmanitostí v Mostě.

Zároveň se u nás v nemalé míře pořádají různé festivaly zaměřující se na loutky. Mimo jiné zmíněné již výše například: *Mirotické setkání loutek a hudby*, *Malý festival loutky* v Moravském Krumlově, *Theatrum Kuks* festival zaměřený na barokní tvorbu, *Loutex* pražský festival zaměřený na loutkovou tvorbu dospělých, a další...

1.2.6. Osobnosti

Matěj Kopecký

Tento muž je považován v dnešní době za symbol českého loutkového divadla v době národního obrození. Byl synem loutkáře a většinu dětství strávil cestováním po venkově. Sice získal pouze základní vzdělání, ale měl jedinečnou možnost získání zkušeností s loutkáři a jejich umem. K tomuto řemeslu se vrátil po napoleonských válkách a věnoval se mu až do své smrti. V jeho loutkovém divadle se objevovaly barokní tradice, ale zároveň do něj začleňoval svůj vlastní styl národního uvědomění. Jeho představení byla pro lidi také ojedinelou příležitostí zažít divadlo v českém jazyce.

Alice Dubská

Je divadelní historičkou a pedagožkou, která se zaměřuje na české loutkové divadlo.

Jedná se o nejvýznamnější historičku loutkového divadla, kterému se systematicky věnuje od začátku své vědecké práce. Je autorkou mnoha významných knih o divadelním a loutkářském odvětví, které jsou inspirací a zásadními studijními materiály nejen pro divadelníky, ale i pro laiky. Svými díly přispívala do mnoha významných odborných časopisů, jako například do *Československého loutkáře*. Její nejvýznamnější prací je pojednání o prvním českém loutkáři Janu Brátovi a jeho rodu: *Cesty loutkářů Brátů a Pratte Evropou 18. a 19. století*, jež pojednává o původu a životech třech loutkářských generací a upřesňuje loutkářské dění před působením Matěje Kopeckého.

Jindřich Veselý

Byl to historik loutkového divadla, badatel, publicista a autor loutkových představení. Byl jedním z hlavních představitelů českého loutkového divadla 20. století, zároveň byl zakladatelem jednoho z prvních časopisů specializovaných na téma loutek – *Český loutkář* (1912), nyní pouze *Loutkář*, jehož redaktorem byl až do roku 1938.

Vystudoval Filozofickou fakultu univerzity Karlovy, kde obhájil svou práci *Faust v české literatuře*, po studiu se stal pedagogem a po svůj volný čas se věnoval loutkovému divadlu. Vážil si lidových loutkářů a usiloval o zachování kulturních tradic v loutkovém divadle v našich zemích. Zasadil se též o jeho rozvoj a modernizaci. Rád navštěvoval představení loutkových inscenací, ať už amatérských, či profesionálních, s mnohými loutkáři se i setkával. Sbíral dokumenty a rukopisy o činnostech divadel a loutkářů v 19. století a měl i sbírku loutek. Z toho všeho vznikaly pod jeho rukama poznatky, které dále publikoval ve svém časopise. Jeho práce a výzkum se staly základním kamenem pro budoucí studie o českých loutkových divadlech.¹²

---

¹² DOLENSKÁ, Kateřina, ed. a MALÍKOVÁ, Nina, ed. *Czech puppettheatre: yesterday and today*.

Praha: Institut umění - Divadelní ústav, 2019, str. 22.

Vydal nemálo titulů, které pojednávají nejen o historii tohoto umění, ale jedná se i o příručky a návody pro začínající loutkáře. Mezi významné tituly patří *Komedie a hry podle starých rukopisů, loutkářských tradic a Matěje Kopeckého, Z historie loutek evropských*. Napsal také první vědeckou studii, která se u nás věnovala loutce, *O loutkách a loutkářích* z roku 1910, kde využil své vědomosti opírající se myšlenky Charlese Magnina v díle *Dějiny loutkového divadla v Evropě*.

Ve svých dílech se věnuje myšlenkám o původu loutek, především se zaměřuje na jejich rituální původ.

Pořádal též výstavy a jiné akce přibližující veřejnosti umění loutek. V roce 1911 uspořádal souhrnnou výstavu zabývající se historií loutek, která vzbudila na veřejnosti obrovský zájem. Svým západem a organizačními schopnostmi se vypracoval a při založení mezinárodní loutkářské organizace UNIMA byl zvolen jejím prvním prezidentem.

Obr. 2. Loutkářská výstava v Havlíčkových sadech, zleva: Josef Kopenec, Jindřich Veselý a Josef Skupa

Josef Skupa

„Skupou vstoupila do českého loutkového divadelnictví osobnost, která beze zbytku dala všestrannost svého talentu do služeb dřevěné Thálie právě ve složce pro loutkové divadlo tak nepostradatelné, jako je herectví s loutkou.“ Miloš Kirschner¹³

Byl českým loutkohercem, umělcem a režisérem. Již od útlého věku jej to táhlo k divadlu a následně i k loutkám. Vystudoval uměleckoprůmyslovou školu v Praze, na chvíli se stal profesorem umění, ale záhy musel narukovat do armády. Ještě za války navázal kontakty s divadlem v Plzni a následně se stal členem amatérského Loutkového divadla feriálních osad. Po první světové válce zde našel uplatnění jako loutkoherce a autor her. Zde se naplno projevil jeho talent a láska k loutkám, nejčastěji vystupoval s Kašpárkem. Bylo to zároveň místo, kde se zrodil podle Skupova návrhu i legendární Spejbl. Spejblův syn Hurvínek se zrodil až později.

Obr. 3. Skupa s loutkami Spejbla a Hurvínka

Nikdy neztratil úctu k původnímu loutkářskému umění, nicméně jako mladý a talentovaný člověk viděl, v čem je potřeba se posunout dál a svět loutek inovovat. Do té doby jsme se mohli setkávat především s postavami pohádkovými a smyšlenými. Můžeme říci, že Skupa udělal tempo modernějšímu vzezření loutkových her.¹⁴

---

¹³GRYM, Pavel. *Spejbl a Hurvínka aneb Sólo pro Josefa Skupu: Symfonie jednoho života*. Žďár nad Sázavou: Impreso Plus, 1995, s. 6.

¹⁴GRYM, Pavel. *Spejbl a Hurvínka aneb Sólo pro Josefa Skupu: Symfonie jednoho života*. Žďár nad Sázavou: Impreso Plus, 1995, s. 12.

Ve 30. letech založil svůj vlastní soubor v Plzni, který se vyznačoval profesionální úrovní ovládnutí loutek. S tímto souborem pořádal i zájezdy na území republiky. Skupa byl jedním z těch, kteří i přes nebezpečí zvládli svým umem reagovat na hrozbu režimu, a nakonec byl zatčen gestapem. Využil nenápadnosti loutkového divadla a odehrál stovky představení reflektující tuto dobu.

V roce 1945 otevřel divadlo Spejbla a Hurvínka v Praze. Jeho postavení tehdy nebylo ideální, protože na jednu stranu byl uznávaným národním umělcem, na stranu druhou komunisté očekávali, že bude svou tvorbou podporovat jejich politiku. Proto se Skupa vrátil k představením zaměřeným na dětské publikum, kde mohl uplatnit svůj humor. Do jeho repertoáru se například vrátila hra *Hurvínek se učí čarovat*.¹⁵

V roce 1933 byl zvolen prezidentem organizace UNIMA.

Jan Malík

Loutkář, pedagog, dramatik a autor loutkových her. Byl tajemníkem společnosti UNIMA a podílel se na chodu světové loutkářské organizace. Loutky jej učarovaly již v jeho studentských letech. Nejprve působil jako loutkoherc a později ve 30. letech i jako autor, režisér a organizátor v hnutí loutkového divadla. Aktivně se snažil prohloubit co nejvíce své znalosti o loutkovém divadle, analyzovat problémy a stav tehdejšího loutkářství a směr, kterým by se měl jako režisér rozvíjet. Prosazoval myšlenku o přidružení loutkového divadla k tradičnímu divadlu a zároveň usiloval o posílení režisérské funkce za účelem zvýšení úrovně představení v loutkových divadlech. Napsal mnoho her pro děti a své názory uplatňoval především v inscenačních dílech Pražské umělecké loutkové scény, kterou založil.¹⁶

Za nacistické okupace napsal tři hry pro Skupovo loutkové divadlo, v nichž promlouval k obecnstvu v alegoriích a symbolice. Ještě za války začal pracovat na svých snech o vytvoření nové loutkářské organizace. Mělo se jednat o síť propojených státních loutkových divadel na profesionální úrovni. V roce 1948 byl pověřen zřídit

---

¹⁵ DOLENSKÁ, Kateřina, ed. a MALÍKOVÁ, Nina, ed. *Czech puppettheatre: yesterday and today*. Praha: Institut umění - Divadelní ústav, 2019, str. 32.

¹⁶ DOLENSKÁ, Kateřina, ed. a MALÍKOVÁ, Nina, ed. *Czech puppettheatre: yesterday and today*. Praha: Institut umění - Divadelní ústav, 2019, str. 40.

Ústřední loutkové divadlo v Praze s pobočkami v Brně, Liberci, Českých Budějovicích a Kladně. Zde působil v 50. a 60. letech jako režisér a manažer a zapsal se tak jako neopomenutelná osobnost loutkového divadla. Prosadil do loutkových her sdělení morálních hodnot pro děti prostřednictvím poetické řeči a výtvarného ztvárnění. Jednou z jeho inspirací se stal Sergej Obrazcov a po jeho vzoru začal v inscenacích užívat loutky javajky, příkladem může být adaptace pohádky Zlatovláska od Josefa Kainara. Podílel se na založení katedry loutkářství na DAMU v Praze, kde přednášel historii loutkového divadla a teorii režirování. Od 60. let se začal věnovat více historickému výzkumu a napsal monografii věnovanou Skupovi *Úsměvy dřevěné Thálie*.

Obr. 4. Fotka před pamětní deskou UNIMA při 50. výročí založení, vlevo Sergej Obrazcov vpravo Jan Malík

1.3. Paperclay

Papírová hlína je zajímavým materiálovým médiem, jež může mít mnoho využití. Je jedinečná v tom, že po výpalu má velice nízkou hmotnost, ale přesto je pevná a můžeme s ní docílit i velice tenkého střepu.

Do papírové hlíny můžeme použít jakoukoli keramickou hlínu – porcelán, kameninu, terakotu, k níž následně přidáme papírovou buničinu - celulózu. Tento druh keramické hmoty při sušení disponuje nižším smršťováním a zpevňuje své spoje, lze

tedy spojit jak mokrý, tak už suchý kus hliněného střepu. Papírovou hlínu lze vypalovat v kterémkoliv druhu peci.¹⁷

Díky své rozmanitosti v kombinaci s jílem a své finální lehkosti je velmi oblíbeným materiálem u sochařů pro vytváření jak rozměrných, tak drobnějších děl. Přidání materiálů do hlíny nám zároveň mění strukturu a vzhled povrchů a rozšiřuje naše možnosti v kreativní tvorbě.

Papírovou hlínu můžeme vytvořit pomocí přidání papíroviny, například té, kterou běžně používáme a denně se s ní setkáváme, jako jsou noviny, toaletní papír či kartony od vajec. Základní postup je podobný jako u vytváření ručního papíru. To znamená, že se papír musí nejdříve namočit a rozmixovat, dokud nám nevznikne papírová kaše. Tu pak spojíme s namočenou hlínou. Poměr hlíny a papírové kaše se může lišit, nejčastěji se můžeme setkat s poměrem 4:1, ale každému může vyhovovat jiný poměr a ve směsi můžeme mít i 50 % celulózy. Tuto směs následně důkladně promísíme a rozetřeme na sádrové kvádry, aby trochu zaschla. Hlínu pak vypalujeme na bod slinutí původní hlíny.

Pokud bychom nechtěli papírovou hlínu vyrábět, lze ji i objednat, protože je zabalená, vydrží déle. Nicméně vlastní papírová hlína pro nás může být ekonomická a navíc nás tento proces přípravy více sblíží s finálním výtvozem. Trvanlivost domácí papírové hlíny je zhruba dva týdny, protože organická celulóza se začne postupně rozpadat a kazit a tím ztrácí své vlastnosti. Nicméně ji můžeme uchovávat v rozválených plátech, které necháme vyschnout. Až je budeme potřebovat, zvlhčíme je mokrým hadrem a můžeme s nimi opět pracovat.

1.3.1. Keramici pracující s paperclay

Barbro Aberg

Švédská keramička, která si vyvinula svůj vlastní tvůrčí styl a své práce vystavuje po celém světě. Jako dítě trávila hodiny o samotě na skalnatých pobřežích a tyto výjevy textur ji uchvátily a inspirovaly do budoucna. Po přestěhování do Oregonu

---

¹⁷ Paper Clay: A primer by Rosette Gault [online]. In: . Pottery Making illustrated, 1999, Podzim 1999 [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: <https://www.paperclayart.com/191pdf/4Pclay%20Primer%206pp.pdf>

objevila svou vášeň ve světě keramiky, kde získala pocit svobody a volného přistupování.¹⁸

Ve své tvorbě byla ovlivněna dvěma osobnostmi, a to Bobem Shayem, který využil perlit – sopečné minerály, které přidal do hlíny pro získání větší elasticity při tvorbě svých děl, a dále Rossette Gault, která používala ve hlíně papírová vlákna, která pomohla ještě větší kontrole nad modelováním.

Prolnutím těchto dvou technik se jí podařilo vytvořit si pro sebe dokonalou směs, která ji umožnila pracovat na jejích sochách. Většina těchto soch je modelována ručně a jde o pomalý proces, jenž může trvat i týdny.

Obr. 5. Spiral Wheel od Barbro Aberg

Rosette Gault

Jedná se o mezinárodní umělkyni a autorku knih a hudby, která je známá pro své zásadní objevy při pracích v keramickém prostředí s papírovou hlínou a s udržitelnými materiály. Dlouhou dobu se snažila minimalizovat technické problémy, jako jsou vysoké náklady sušení a vypalování prasklin, a tyto poznatky i zúročila ve své první knize o papírové hlíně. Papírový porcelán se stal pro ni stěžejním pracovním

---

¹⁸BARBRO ÅBERG. Maison Gerard [online]. [cit. 2023-03-10]. Dostupné z: <https://www.maison Gerard.com/designers-artists/barbro-ahberg>

materiálem. V její tvorbě převládá fantazijní abstrakce a figurální objekty. Zabývá se životním prostředím a co nejnižším dopadem na něj. Své nabyté zkušenosti předává kromě svých publikací i na workshopech.¹⁹

Obr. 6. Rossette Gault pracující na A Love Bird Soars in My Body Sky

1.4. Keramické loutky a tvůrci

V historii se vždy objevovala spíše dřevěná těla loutek, a to kvůli lehkosti materiálu a menšímu riziku rozbití. S keramickými loutkami se setkáváme spíše v menším měřítku a moc se nepředpokládá, že by se s nimi reálně hrálo - jsou spíše na okrasu domácnosti. Naproti tomu jejich cena je oproti dřevěným loutkám nižší.

Etceteramarionettes - španělská firma tvořící krásné a jedinečné loutky za pomoci papírové hlíny a dalších materiálů. Ve své domovině získali ocenění za nejlepší řemeslný výrobek a nyní se snaží prorazit i do dalších zemí.²⁰

---

¹⁹MEET ROSETTE GAULT. Rosette Gault [online]. [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://rosettegault.com/bio-sketch-2022>

²⁰ Etceteramarionettes. Etsy [online]. [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: https://www.etsy.com/shop/Etceteramarionettes?ref=shop-header-name&listing_id=639380840

Obr. 7. Marionette Dwarf od Etceteramarionettes

Axamarionettes – česká loutkářka Xenie Axamitová, která se svými kolegy vyrábí a prodává loutky do celého světa. Svou tvorbou se zaměřují od dřevěných loutek přes drobné keramické až po sádrové.²¹

Obr. 8. Xenie Axamitová v procesu tvorby

Arlee Chadwick – loutkářka a stavitelka loutek, která aktivně vystupuje po světě a o svou tvorbu loutek za pomoci různých materiálů se dělí na svém Youtube kanálu a webových stránkách. Ovládala muppety v *Sezame, otevři se* a na mezinárodních

---

²¹ AxaMarionettes [online], 2019. [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://www.axamarionettes.com/>

turné se objevila jako loutkoherec v představeních *Malý princ* a *Jim Henson's Dinosaur Train Live!*.²²

Obr. 9. Marionette Cat a Arlee Chadwick

Hana a Tomáš Wolkmerovi

Hana Wolkmerová je divadelní dramaturgyně a spoluzakladatelkou divadelního spolku *THEATR LUDEM*, zároveň se pohybuje jako pedagožka na Ostravské univerzitě, kde se zabývá alternativním vzděláváním a v ateliéru dramatiky pro neslyšící na JAMU v Brně.

Spolu s manželem Tomášem se věnují *Terapii loutkou*, která je určena pro děti i dospělé se speciálními potřebami. Jedná se o tvořivý zážitek v arteterapeutické rovině, při němž skupinu účastníků doprovází látkové loutky Pastelka a Mašlička a vtahují je do svého příběhu.

Tomáš Wolkmer je loutkoherec, divadelní dramaturg, režisér a scénograf. Pochází z loutkoherecké rodiny a nyní působí v *Divadlo loutek v Ostravě*, které jeho otec Jiří spoluzakládal.

---

²² Chadwick [online]. [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://arleechadwick.wixsite.com/puppetsbyarlee>

Obr. 10. Tomáš Wolkmer, Hana Wolkmerová a loutka Mašlička

1.4.1. Využití keramiky v divadelním prostředí

V divadelním prostředí se setkáváme s různými materiály a jejich hojnost se liší podle potřeby a udržitelnosti. Z pohledu keramiky se jedná hlavně o okrajové využití, protože keramika je poměrně nepraktická. Keramické objekty mají dosti velkou hmotnost a zároveň poměrně krátkou životnost. Výjimkou je užitná keramika, se kterou se na divadelních jevištích setkáváme poměrně často.

Benátské masky

Při benátském karnevalu byly tradiční pokrývkou obličeje od středověku masky. Původním účelem masky bylo skrýt obličej a tím docílit anonymitu, proto byly masky jednoduché. V průběhu let se začaly více zdobit a tvarovat. Vyráběly se z různých materiálů od papíroviny, přes dřevo a kůži až po pálenou hlínu, některé byly také z porcelánu biskvit.

Obr. 11. Příklad benátských masek

1.4.2. Porcelain dolls

Tento typ panenek vznikl původně z dětských hraček a měl mnoho podob a nejedno využití. Postupně se totiž staly hlavně sběratelskými kousky nebo ozdobou domácnosti.

Hlava takové panenky je vyrobena z bisque porcelánu. Jedná se o neglazovanou bílou hmotu, která strukturou připomíná kůži. Těla mají vyrobena naopak z papíru, látky nebo kůže, oči jsou vyráběny ze skla.

1.4.3. Polymerová hmota a panenky

Oproti klasické keramické hlíně zde máme polymerovou hmotu, která má tu výhodu, že při práci nevysychá a netlačí nás tedy čas. Polymerová hmota je ideálním médiem pro výrobu panenek, protože díky hladkému povrchu a snadnému modelování můžeme docílit realističnosti. Je používána profesionálními výrobci panenek, a to i těch sběratelských.

U větších panenek, které mají 30 cm a více, vyrábíme z polymerové hmoty pouze hlavu, předloktí a nohy, zbytek těla následně dotváříme z látky a výplně.

Existuje též samotvrdnoucí papírová hlína, která je vhodná pro výrobu panenek a drobností a můžeme ji využít k modelování či vytlačování do forem. Na rozdíl od polymerové hmoty a pravé keramické hlíny ji nemusíme vůbec zapékat.

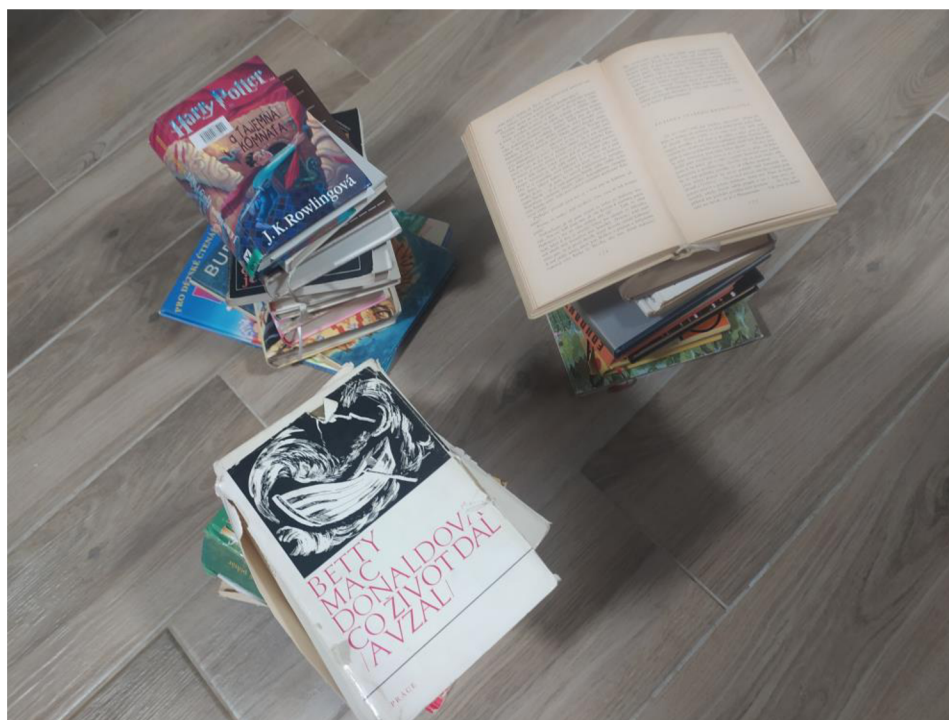
2. Praktická část

V této části práce se budeme zabývat samotnou tvorbou, jejím průběhem a charakteristikou loutek, které v tomto procesu vznikly. Jsou to loutky tří knihovníků – Lary, Briany a Riana a jejich jména vznikla z anglického slova „LIBRARIAN“.

2.1. Charakteristika loutek a použité knihy

V této kapitole se zaměříme na postavy jednotlivých loutek, jejich vlastnosti a na knihy, které měly na jejich charakteristiku největší vliv.

Každá ze tří loutek obsahuje osm až jedenáct knih. Proč takové množství? Protože každá mince má dvě strany a nic na světě není jen černé nebo bílé. Každého z nás tvoří mnoho aspektů, které utváří naši osobnost, každý zastáváme v životě mnoho rolí a zvláště v dnešní době jsme ovlivňováni mnoha faktory. Proto jsem se rozhodla u každé z postav pracovat s různým množstvím knih, ať už se jednalo o inspiraci přímo nějakými charakteristikami postav, vykreslením prostředí, nebo situací. A každý fragment z těchto vybraných knih dotváří svým způsobem osobnost a bytí mých loutek.

Obr. 12 – Roztříděné knihy

2.1.1. Knihovník Rian

Charakteristika Riana

Jedná se o odvážného muže, jenž si velice rád pohrává s psychologickými tématy. Zároveň je ale lehce hrdý na svůj intelekt, má o sobě vysoké mínění, je egoista. Rád dává na odiv svoji sečtělou. Má nezdolného ducha, je čestný a neumí lhát. Velice rychle se orientuje v nastalé situaci a má přesvědčovací schopnosti. Dalo by se u něj předpokládat, že skrze svou výřečnost i schopnost souvislé mluvy k tématům může být vůdčí osobností.

Použité knihy

- J. K. Rowlingová: Harry Potter a Fénixův řád, Harry Potter a Ohnivý pohár
- H. Rudolf: Tři smetanovská libreta
- E. Beneš: Paměti
- J. V. Polc: Jan Hus
- A. Dumas: Tři mušketýři II.
- J. a K. Čapek: Spisy bratří Čapků
- V. Hugo: Jen ty nám zůstáváš, ó láska
- K. May: Vinnetou II.
- T. Storm: Jezdec na bílém koni
- B. MacDonaldová: Co život dal a vzal

Charakteristika knih a jejich vliv na postavu Riana

V Rianovi se najdeme hned dva díly ze série knih o *Harry Potterovi*, konkrétně čtvrtý a pátý díl. V těchto dílech je již boj se zlem v podobě lorda Voldemorta a jeho přívrženců „v plném proudu“ a fantazijní svět kouzelnické školy v Bradavicích začíná být již dost temný. Hlavní postavy v čele s Harry Potterem, který je díl od dílu ve stále větším ohrožení života, musí v tomto boji prokázat velkou odvahu, musí se držet pravdy a svého přesvědčení. Moudrost a sečtělou v těchto knihách symbolizuje Brumbál. Další postavou, která je svými vlastnostmi spojena s Rianem, je Severus Snape. Má velmi silné ego, je inteligentní a je si vědom svých schopností a svým studentům to dává často velmi nepříjemně najevo. Jeho psychologická hra, ve které dokáže všechny až do konce

série udržet v přesvědčení, že je na straně zla a slouží lordu Voldemortovi, je neuvěřitelná. Navíc právě v pátém dílu učí Harryho nitrobranu, která má být vytvořením vnitřní bariéry proti vstupu Voldemorta do Harryho mysli a mohla by být v tomto fantastickém světě považována za psychologickou disciplinu.

Publikace s názvem *Tři Smetanovská libreta* obsahuje texty oper *Dalibor* (libreto napsal Josef Wenzig), *Prodaná nevěsta* (libreto Karla Sabiny) a *Hubička* (libreto Elišky Krásnohorské). V každé z těchto hudebních divadelních her se objevuje mužská postava, která do jisté míry ovlivňuje Rianův charakter. První a nejdůležitější z nich je bezpochyby Dalibor z Kozojed, který je reálnou postavou – tento rytíř zpívá mimo jiné: „Zapírat nechci, nejsem zvyklý lhát!“ Má tedy obrovský smysl pro čest, spravedlnost a pravdu. Zároveň je to vůdce povstání, který má odvahu postavit se bezpráví. Ve své obhajobě před soudem je natolik přesvědčivý, že si dokonce získá srdce ženy, která zprvu požadovala jeho potrestání. Dohazovač Kecal z *Prodané nevěsty* sice natolik vyvinutý smysl pro pravdu nemá, ovšem i on dokáže být přesvědčivý, věří si a využívá své psychologické schopnosti k manipulaci druhých. Jeho cílem je vždy vlastní prospěch. Egoismus se skrývá i v postavě Lukáše, hlavní mužské postavy *Hubičky*. Právě kvůli svému sobectví a tvrdohlavosti se rozhádá se svou budoucí ženou Vendulkou a trvá mu velmi dlouho, než dokáže ustoupit a usmířit se.

Část Riana tvoří i publikace *Jan Hus*. Také tato historická postava odpovídá z určité části charakteru Riana – Jan Hus byl vůdčí osobností obdařenou výřečností, jako pedagog na pražské univerzitě byl jistě velmi moudrý a sečtělý, o jeho nezdolném duchu dost vypovídá tragický konec života na kostnické hranici.

Další historickou osobností, se kterou se u Riana setkáváme, je Edvard Beneš. Muž, pro kterého (i přes některé kontroverze) byla charakteristická silná osobnost a odvaha, s níž se účastnil odboje během obou světových válek a s níž vykonával úřad prezidenta v náročném období před 2. světovou válkou i po ní (bohužel vždy s poněkud smutným koncem). Byl to také člověk velmi vzdělaný a i díky tomu patří k postavám, které mají na charakter Riana vliv.

Uvnitř této loutky nacházíme i celkem málo známý soubor básní Victora Huga, *Jen ty nám zůstáváš, ó láska*. Přiznám se, že sama jsem Hugovy verše před objevením této knížky neznala. To ovšem nevádí, knihovník Rian se rád chlubí svou sečtělostí, jistě tedy bude znát i knihy u veřejnosti nepříliš známé.

Publikace Spisy bratří Čapků obsahovala více knih, zaměříme se tedy na jednu z nich,

a to drama *Bílá nemoc* od Karla Čapka. V tomto díle se setkáváme s doktorem Galénem, postavou, pro kterou je čest a boj za pravdu a mír na prvním místě. Stojí si pevně za svým názorem, i když s ním musí jít sám proti davu, který jej nakonec zahubí.

S bojem za čest se setkáváme i v románu *Tři mušketýři* Alexandra Dumase. O hlavních postavách se dá říct, že jsou vzorem rytířských ctností, zároveň však mají velkou zálibu sami v sobě a ve svých schopnostech.

Podobně i v knize *Vinnetou* od Karla Maye nacházíme postavy, které jsou bezesporu velmi čestné, mají smysl pro pravdu. Vinnetou i Old Shatterhand jsou zároveň vůdčími typy a dokážou se rychle zorientovat i ve složitých situacích.

2.1.2. Knihovnice Lara

Charakteristika Lary

Jedná se o chytrou slečnu, ale zároveň lehce bláhovou romantičku. Miluje snad všechna zákoutí literárního světa a velice ráda propadá do světa fantasmie a sní si své světy. Je to čestná a nesmělá dívka s hloubavou duší a citem pro spravedlnost, která nesnáší bezpráví. Lara je ale i důvěřivá naivní bytost, která snadno uvěří a mockrát se spálí. Je velmi zranitelná. Z našich tří hrdinů má největší vypravěčský talent – nepletme si jej se schopnostmi Riana – Lara umí fabulovat, a to velmi věrohodně, zatímco Rian umí hovořit věcně a nevymýšlí si. Oba ale mají schopnost oslovit davy. Z Lary by byla dobrá spisovatelka.

Použité knihy:

- J. K. Rowlingová: HarryPotter a tajemná komnata
- K. May: Vinnetou I.
- B. Šťastná: Láska pro samouky
- M. Waltari: Egypt'an Sinuhet
- J. Tafel: Zlatý jelínek
- J. V. Pleva: Budulínek
- A. Lustig: Miláček
- A. Christie: Čas přílivu

Charakteristika knih a jejich vliv na postavu Lary

Stejně jako u Riana se i u Lary setkáváme s *Harry Potterem*. Zde se ovšem jedná o druhý díl, v němž se sice již objevuje boj se zlem, to zde ovšem ještě nemá tak konkrétní a děsivou podobu, jakou vidíme v dílech na konci série. Fantazijní svět Rowlingové ještě mnohem více romantický, naivní a dětský. Souvisí to samozřejmě s věkem hlavních postav, které jsou zde přece jenom ještě dětmi. Knihovnice Lara sice již není dítětem, přesto si uchovává „dětskou“ duši, určitou míru naivity. Světy, o kterých tak často sní, jsou spíše romantické. Laru můžeme spojit i se samotnou postavou Harryho, který je také hloubavým chlapcem a nemá rád nespravedlnost.

Další knihou, kterou jsme použili už u Riana, je *Vinnetou*. O indiánském světě v knihách Karla Maye se dá říci, že je poněkud zromantizovaný. Zároveň je obecně známo, že May nikdy oblasti Severní Ameriky, ve kterých sídlili Apačové, nenavštívil, přesto však díky své fantazii dokázal tento svět popsat velmi věrohodně. Právě tento fakt je pojátkem s Larou, která vyniká vypravěčským talentem a schopností fabulace.

S romantickou povahou Lary souvisí další kniha, *Láska pro samouky* od Barbory Šťastné. Zde už neobjevují smyšlené romantické světy, naopak se zde romantika setkává s dnešní realitou. Hlavní hrdinka je sice starší než Lara, přesto je však stále trochu naivní a bláhová, zároveň už má ale nějakou životní zkušenost a „nárazy na realitu“ hodnotí s ironií. Kniha by tedy mohla klidně popisovat i příběh Lary v době, kdy jí bude čtyřicet.

S dalšími knihami se dostáváme opět do světa fantazie. V povaze Lary je stále něco z dítěte, a proto v jejím nitru najdeme i pohádkové knížky – soubor kavkazských pohádek s názvem *Zlatý jelínek* a známou pohádku *Budulínek*. Dá se říci, že právě pohádkový svět, kde vítězí dobro nad zlem a spravedlnost nad bezprávím, je pro Laru ideálním místem, které si navíc díky své představivosti může sama utvářet. Také postavy některých pohádek jsou Laře velmi podobné v tom, že jsou ze začátku velmi důvěřivé a často se spálí, z čehož si pak mohou vzít ponaučení do dalšího života.

Poslední knihou, kterou u Lary zmíníme, je *Egyptan Sinuhet*. Waltariho kniha je už svým rozsahem opravdu pro velké milovníky literatury, jako je právě Lara. Opět zde můžeme spatřit i spojitost s hlavní postavou – i Sinuhet je v mládí velmi důvěřivý

a lehkomyšlný, když ztratí kvůli zamilovanosti majetek svůj i svých adoptivních rodičů, zároveň je to ale muž velmi chytrý, inteligentní a čestný.

2.1.3. Knihovnice Briana

Charakteristika Briany

Jedná se o mladou dámu, která vystupuje chladnějším vzezřením i odměřeným přístupem. Je to chladná realista s extravagantní osobností, ale ve svém nitru je oddaným člověkem a dá se na ni spolehnout. Svou osobností je spíše submisivním typem člověka, dovede se spokojit s málem a je velmi skromná. Nicméně je trochu zákeřná, neodhadneme ji napoprvé, je schopná těžit ze situací. Má trochu specifický smysl pro humor, který nesedí každému, a ke svému okolí je často sarkastická. Je si v nitru duše vědomá, že v životě nedosáhne větších úspěchů, a proto často jedná impulzivně.

Použité knihy:

- Z. Jirotko: Saturnin
- V. Hugo: Chrám Matky Boží v Paříži
- A. Dumas: Tři mušketýři
- K. H. Mácha: Mrtvé labutě zpěv
- K. Čapek: Povídky z jedné a druhé kapsy
- Ch. Dickens: David Copperfield
- O. Daněk: Vražda v Olomouci
- E. McBain: Nokturno
- K. Poláček: Edudant a Francimor
- B. Říha: Jak vodníci udobřili sumce

Charakteristika knih a jejich vliv na postavu Briany

Uvnitř Briany najdeme knihu *Tři mušketýři*, se kterou jsme se setkali už u Riana. Tentokrát se ovšem zaměříme na jednu z ženských hrdinek románu, a to Milady de Winter. Tato dáma je sice krásná, ale zákeřná, vypočítavá, vše dělá především pro svůj prospěch. Právě od této postavy získává Briana tu trochu sobectví a zákeřnosti, které má v povaze.

I v Chrámu Matky Boží v Paříži Viktora Huga se objevují postavy, které utvářejí charakter Briany. Zaměříme se nejdříve na hlavní postavu, Quasimoda. Pokud pomineme jeho vzhled, pro povahu této postavy platí přísloví, že pod tvrdou slupkou se skrývá jemné jádro. Quasimodo působí na své okolí drsným, možná až zlým dojmem, přesto je schopen hlubokého citu, dokáže být velmi oddaný. Hloubka a oddanost je vlastní i Esmeraldě. Tato cikánská tanečnice ale zároveň působí na své okolí extravagantním dojmem, je považována za čarodějnici, ve skutečnosti je však nevinná.

Kniha *Mrtvé labutě zpěv* je souborem básní Karla Hynka Máchy včetně jeho nejznámějšího díla – *Máje*. V postavách této básnické skladby se do značné míry zrcadlí autor sám. Mácha byl ve své době rozervaným a silně extravagantním člověkem. Rozervaná je i hlavní postava Máje, Vilém, který kvůli zrazené lásce zavraždil vlastního otce a za tento čin jej čeká poprava. Sám Mácha se na konci básně s Vilémovým osudem ztotožňuje: „Kdo srdci takému útěchy jaké dá? Bez konce láska je! – Zklamánáť láska má.“ Z této knihy tedy pramení nejen Brianina extravagance, ale i jistá vnitřní rozpolcenost – na jedné straně je skromná a oddaná, na druhé straně dokáže být i zákeřná.

Další knihou, kterou uvnitř Briany najdeme, je *Saturnin*. Také postavy této knihy v sobě mají určitou míru extravagance, ať už se podíváme přímo na Saturnina, nebo například na tetu Kateřinu. Z této knihy Briana získává i svůj specifický smysl pro humor. Stejně jako ona i Saturnin může působit odměřeným dojmem, zároveň dokáže situace řešit s humorem a častými ironickými poznámkami. Dost ironický je i sám autor – vypravěč knihy.

U Briany zmíníme ještě *Povídky z jedné a druhé kapsy* od Karla Čapka. Je to kniha s velkým množstvím postav, které mají různé osudy. Stejně jako náš charakter a názory na svět dotvářejí lidé, s nimiž se setkáváme, tak je i Briana z části složená z kousků všech těchto postaviček.

2.2. Tvorba paperclay

Po rozřídění knih postavám následovala jejich příprava na vytvoření hmoty pro loutky. Ta spočívala v tom, že jsem knihám postupně vytrhala a vyřezala stránky a ty jsem následně skartovala do jednotlivých pytlíků pro každou postavu zvlášť.

A i když jsem to nečekala, protože se jednalo o vyřazené knihy a vesměs již poničené, byl to velice emotivní zážitek.

Doma jsem si jednotlivé směsi skartace přesypala do zvláště označených kýblů a následně je spařila horkou vodou a nechala to do dalšího rána odstát. Následující den jsem kýble částečně scedila, propřala v ruce, trochu potrhala a opět dolila horkou vodou. Tento proces jsem několikrát opakovala během dalších asi čtyř dní, po této přípravě jsem začala směs mixovat.

V této fázi se toho událo mnoho. Prvním problémem byl nedostatek kýblů. Protože původně jsem na to šla tou logikou, že mám tři postavy, budou tři směsi, a tedy stačí tři kýblíky. Jenže kam teď budu dávat tu čerstvě přemletou směs? Tak se přikoupil jeden kýbl a začala se po troškách mixovat první směs. Nicméně byla jsem asi v třetině mletí první várky a můj mixér shořel. Následovaly nervozita co dál, protože jsem nechtěla kupovat úplně nový mixér pouze na mletí knih. Mamka nakonec kapitulovala s tím, že mi půjčí svůj, ale že se nesmí pokazit. Mohla jsem tedy pokračovat, ale přišlo překvapivé zjištění, že přikoupením jednoho kýblu navíc jsem nic nevyřešila, protože rozemleté směsi je více, než původní naskartované, tak se dokoupily rovnou raději dva další kýble a mohla jsem pracovat dál.

Díky tomu, že každá směs disponovala jinými knihami a tedy i jiným stářím a barvou papíru, byly od sebe na pohled i vcelku rozeznatelné. Bohužel se starší knihy neodlišovaly pouze barvou, ale i jiným složením lepidel a možná i plísní, a tak při mletí třetí směsi, která byla celkově od ostatních tmavší, došlo k tomu, že jsem se dostala silnou alergickou reakci. Celá jsem se osypala, opuchla a nemohla dýchat. Přiznám se, že do té doby jsem s rukavicemi moc nepracovala a při promíchávání jsem často do směsi nořila ruku až po loket. Od té chvíle jsem už na rukavice nenechala dopustit a následně jsem musela dívčí postavu Brianu z třetí směsi hlíny s papírem modelovat v rukavicích.

Celý proces mletí jsem zopakovala dvakrát pořádně a potřetí už jen tak zběžně, poté jsem vše vyždímala a zkontrolovala, jestli tam už nejsou žádné velké kousky papíru. Po této přípravě jsem mohla jet do školy, kde jsem si připravila finální podobu papírové hlíny. Nejprve jsem porozbýjela suchou hlínu, ta se smíchala s vodou a nechala se rozmočit, poté jsem přisypala vždy část rozemleté papírové směsi. Ve výsledku to byly vždy tři díly hlíny a dva díly papíru (40 % v hotovém poměru), to jsem smíchala

a papírová hlína byla hotová. Ještě jsem ji nechala odpočinout na sádře, protože byla hodně mokrá, a poté jsem mohla začít modelovat části loutek.

Obr. 13 – Míchání hlíny s papírovou směsí

Obr. 14 – Přesušení hlíny

2.3. Modelování

Z hotové hmoty jsem začala modelovat nejprve hlavy loutek. Oproti práci s klasickou hlinou byla modelace drobných detailů ztížena tím, že jsem narážela na drobné kousky papíru a špatně se mi tvarovaly jemné rysy obličeje. Připravené hlavy jsem vydlabala, aby správně proschly, a vytvořila v hlavě otvor pro vodící drát. K hlavám jsem následně vymodelovala ruce a nohy, tak aby seděly proporcionálně, a vytvořila otvory k upevnění. Zároveň při sušení bylo patrné, že došlo i k drobné deformaci objektů. Po řádném vysušení jsem je ještě přejela smirkovým papírem, abych zaretušovala nerovnosti a následně byly připravené na vypálení. Při vypalování v peci došlo k redukci papíru a na některých místech se vytvořil charakteristický strukturovaný povrch.

Obr. 15 – Vymodelovaná hlava Briany

Obr. 16 – Jednotlivé části těl

2.4. Výroba těl a oblečení

Stejně jako se v minulosti k oblečení loutek využívaly zbytky pestrých látek, i já jsem se při tvorbě oblečení rozhodla jít jednou ze šetrnějších cest pro získání látky, než je nakupování v metrážích, a proto jsem navštívila second handy, kde jsem sehnala většinu materiálů, zbytek jsem pak doplnila z vlastních zásob vyřazeného oblečení.

Zbývající části těl loutek jsou tvořeny pomocí staré záclony. Protože jsem je potřebovala pořádně vyplnit a nechtěla jsem, aby mi někde výplně vylézaly, nejdříve jsem si je vždy předšila v ruce a následně ještě jednou prošila na šicím stroji. Končetiny byly poté naplněny polyesterovou drtinou, jako náplň těl loutek jsem použila i naskartované knihy, aby i další části loutek byly tvořeny z knih.

U oblečení jsem šla klasickou cestou pomocí mojí představy a následného vytvoření stříhů. Inspirovala jsem se obrázky na internetu, jak by mohly některé stříhy vypadat, například u kolové sukně šatů Lary, která je vzadu delší. Ale zároveň některé kusy oblečení vznikaly intuitivně a přímo na tělech loutek.

Původně jsem i zvažovala, že by každá z loutek mohla mít některý z kousků oblečení vytvořen z listů knih, ale vzhledem k funkčnosti by to bylo nereálné a životnost by byla krátká.

Obr. 17 – Vyplněná noha Lary

Obr. 18 – Příprava stříhů na sukni

2.5. Skládání těl

Vlastní skládání a šití těl a oblečení bylo asi nejdelším procesem tvorby, protože se zásadně lišilo od mé naivní představy, že pouze ušiji oblečky a do nich loutky obleču. Problémem bylo zjištění, že by vlastně reálně nešlo obléct loutku přes přidělané končetiny, takže došlo na zdlouhavý proces páráni a přešívání již složených těl.

U Lary jsem postupovala tak, že ušité nohy se rovnou navlékly do punčošek, potom se mohly spojit s tělem a vyrobily se kožené sandály. Na trup těla jsem navlékla halenku, přes tu jsem provizorně natáhla šaty nejprve na volno, poté, co se upevnily ruce v rukávech, se šaty mohly stáhnout a doladit nedokonalosti.

U Riana jsem postupovala od hlavy postavy směrem dolů. Nejdříve jsem mu k trupu těla připevnila košili, poté jsem si našila předloktí k pažím a na ně upevnila rukávy, které se na předloktí založily. Následovalo natáhnutí kalhot bez upevněných chodidel, která jsem poté našila a na ně jsem přilepila boty z kůže. Po upevnění kalhot jsem se už dodělala pouze šátek okolo krku.

Brianě jsem nejprve natáhla na tělo halenu, která se utáhla u krku a tím se našila. Po dlouhé rozvaze jsem se rozhodla ušít dlouhou sukni, která se vzadu stáhla zašňorováním. Vzhledem k tomu, že Brianě nejsou vidět nohy, neřešila jsem boty.

Každá z loutek má vlasy z jiného materiálu, které jsem upevňovala chemoprenem. Laře jsem rozplétala jednotlivé kousky bavlněné příze a tím jsem docílila vlnitých vlasů. Briana má naopak vlasy z vlny merino v kombinaci s umělým vláknem a Rian je má čistě z vlny merino.

Obr. 19 – Loutka Lary v procesu skládání

Obr. 20 – Hotová loutka Lary

2.6. Vahadlo

Vahadla byla vytvořena pomocí násad na kladiva, do kterých jsem vyvrtala dutinu pro uchycení vodící tyče. Na ni jsem navrtala kroužek pro držení vodících nití od rukou loutek.

Loutky jsou k vahadlu upevněny pomocí vodící tyče, která jim prostupuje hlavou a následně je zajištěna matkou.

Obr. 21 – Upevnění loutek k vahadlu

2.7. Potenciál loutek

Můj prvotní záměr byl, vzhledem k tomu, že loutky vznikly z různých knih, použít loutky k přednáškám v tehdy naší knihovně. Knihy z ní pocházely a takhle by se uzavřel určitý koloběh. Protože přejímají vlastnosti autorů a jejich děl, tak jsou takovým mostem mezi dvěma světy. Nechtěla jsem čistě nečinný objekt, ale určitý potenciál do budoucnosti. Takže si stále pohrávám s myšlenkou, že by mohly nadále fungovat v edukačním prostředí, kde by mohly seznamovat děti s knihami.

2.8. Instalace loutek

Při první myšlence, jak by mohla vypadat instalace loutek v prostoru, jsem si vzpomněla na naši knihovnu a na to, jak byly vyřazené knihy v krabicích navršené za dveřmi v nepřístupné místnosti. A snažila jsem se s touto myšlenkou pracovat. Zároveň jsem ale řešila dilema, jak bych je upevnila v otevřeném prostoru, aby se nerozbily nebo nebyly zcizeny.

Nabízela se tedy myšlenka, že je uzavřu do skleněné vitríny, nicméně toto řešení jsem posléze zavrhla, protože by tím loutky ztratily své kouzlo a byly by pouhým objektem za sklem.

Představa, kterou jsem se rozhodla realizovat, na sebe ale nenechala dlouho čekat a místo pro instalaci jsem našla v podkroví Jezuitského konviktu. Toto prostředí připomíná interiér starších knihoven a skladů. Navíc otevřený prostor vymezuje sloup, který této části podkroví dodává dojem ohraničení a soukromí.

Zároveň pro instalaci byly stěžejní samotné knihy, které byly předtím použity jako materiál pro paperclay a nyní jejich zbylé části utvořily loutkám podstavce. Samotné loutky jsem ještě zavěsila za struny a zkrácením vodících nití napolohovala ruce.

Obr. 22 – Domácí instalace loutek

Závěr

Cílem mé práce bylo zrecyklovat původně vyřazené knihy z knihovny a dát jim možnost existovat v jiné podobě. Občas jsem měla určité pochybnosti a říkala si, proč to vlastně dělám. Poté co během mé práce obec nechala vyhodit další kvanta (i hodnotných) knih, jsem se utvrdila v samotném názoru, že si moje úsilí ty knihy zaslouží.

Během práce se z okolí na mě snášely různé kritiky, od pozitivních po negativní. Protože přeci jak si mohu jako knihovnice dovolit ničit knihy. A ano, ten moment trhání stránek byl pro mne hodně silný. Ale zároveň když jsem se jim to pokusila celé objasnit, že si přeji, aby ty knihy žily dál, i když v jiné formě, poté co už byly vyřazeny a nikdo o ně nejevil zájem. Hodně lidí to nakonec pochopilo a celý koncept myšlenky se jim zalíbil.

V teoretické části práce se zabývám rozdělením loutek, jejich historií a původem. Také významnými osobnostmi v loutkářském světě a úvahou, jak se svět dívá na loutky v dnešní době. Potěšilo mě zjištění, že se v posledních letech jedná o rozmach tohoto řemesla a je velké množství festivalů. Dále v teoretické části vysvětluji, co je to papírová hlína a zmiňuji autory s ní pracující. Také se okrajově věnuji dalším keramickým a příbuzným technikám, které úzce souvisí s tématem práce.

V praktické části se pak detailně věnuji samotnému procesu zpracování knih, výroby paperclay a vytváření loutek. Podrobně popisuji jednotlivé pracovní postupy a věnuji se charakteristice vyráběných loutek.

S paperclay jsem nikdy předtím nepracovala a byla to pro mě dobrá zkušenost. Zároveň jsem se coby začátečnick musela vypořádat s několika technickými problémy a nevzdala se hned na začátku, když jsem spálila první mixér. Se svojí prací jsem spokojena.

Závěrem bych ráda uvedla, že toto bádání mne velice obohatilo a moje práce mě v myšlenkách vrátila do dětských let, na která jsem skoro zapoměla. Tehdy mě děda - operní zpěvák a praděda - rekvizitář a vlásenkář hojně vtahovali do světa divadla a jeho tajemných zákoutí. Pradědeček byl velmi kreativní a v dětství jsme spolu vždy tvořili různé drobnosti.

Resumé

The goal of my thesis was to recycle old ejected library books and make some use of them again. I faced quite a bit of criticism towards my project, however, most of people accepted my idea and the goal of the work eventually.

In the theoretical part of the thesis, I deal with the distribution of puppets, their history and origin. Also important personalities in the world of puppetry and consideration of how the world looks at puppets nowadays. I was pleased to learn that there has been a boom in this craft in recent years. Further, in the theoretical part, I explain what paper clay is and mention the authors working with it.

In the practical part, I focus in detail on the actual process of processing books, making paperclay and creating puppets. I describe in detail the individual work procedures and focus on the characteristics of the produced puppets.

I have never worked with paperclay before and it was a good experience for me. At the same time, as a beginner, I had to deal with several technical problems. I am satisfied with my work and it has enriched me a lot.

Zdroje

Literární zdroje:

- **BLECHA, Jaroslav a JIRÁSEK, Pavel.** *Česká loutka.* Vyd. 1. Praha: KANT, 2008. 355 s. ISBN 978-80-86970-23-3.
- **BRABEC, Jan.** *Dějiny českého divadla.* Díl 3, Činohra 1848-1918. 1. vyd. Praha, 1977.
- **DOLENSKÁ, Kateřina, ed. a MALÍKOVÁ, Nina, ed.** *Czech puppettheatre: yesterday and today.* Second expanded edition. Prague: Institut umění - Divadelní ústav, 2019. 134 stran. ISBN 978-80-7008-418-2.
- **GRYM, Pavel.** *Spejbl a Hurvínek aneb Sólo pro Josefa Skupu: Symfonie jednoho života.* 1. vyd. Žďár nad Sázavou: Impreso Plus, 1995. 146 s., obr. příl. ISBN 80-85835-20-7.
- **JIRÁSKOVÁ, Marie a JIRÁSEK, Pavel.** *Umění loutky: české historické loutky ze sbírky Marie a Pavla Jiráskových.* Vydání první. Praha: Karel Kerlický - KANT ve spolupráci s Janáčkovou akademií múzických umění v Brně, 2019. 463 stran. ISBN 978-80-7437-288-9.
- **JOHNSON, James H.** *Venice Incognito: Masks in the Serene Republic.* University of California Press, 2017. ISBN 978-0520294653.
- **PATKOVÁ, Jindřiška.** *České loutkové divadlo.* Praha: Národní muzeum, 1975
- **RICHTER, Luděk.** *Praktický divadelní slovník.* Vyd. 1. Praha: Dobré divadlo dětem, 2008. 207 s. ISBN 978-80-902975-8-6.
- **ŠECHTLOVÁ, Marie, MALÍK, Jan a DVOŘÁK, Jan.** *Svět loutek: loutky ze sbírek Muzea loutkářských kultur v Chrudimi.* 1. vyd. Hradec Králové: Kruh, 1978. 180, [4] s. Kraj.
- **ŠVEC, Jiří.** *Praktikum loutkového divadla: Učeb. pro 1. a 4. roč. stř. ped. šk.* Vyd. 1. Praha, 1978.
- **VEJRYCHOVÁ-SOLAROVÁ, Božena.** *Loutky Matěje Kopeckého.* Vyd. 1. Praha, 1974.
- **VESELÝ, Jindřich.** *Bramborové divadlo.* Praha: Anna Hlavatá, 1913. 62 s. Umělecké snahy; sv. 4.

Webové zdroje:

- BARBRO ÅBERG. In: *Maison Gerard* [online]. [cit. 2023-03-10]. Dostupné z: <https://www.maison Gerard.com/designers-artists/barbro-ahberg>
- Dubská Alice. In: *NIPOS pro kulturu* [online]. [cit. 2023-01-28]. Dostupné z: <https://www.loutkari.cz/dubska-alice/>
- Etceteramarionettes. In: *Etsy* [online]. [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: https://www.etsy.com/shop/Etceteramarionettes?ref=shop-header-name&listing_id=639380840
- GOJDA, Petr. Marionety, manekýni, maňasci!. In: *Český rozhlas: Vltava* [online]. 2018 [cit. 2023-02-05]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/marionety-manekyni-manasci-advent-na-vltave-startuje-s-loutkami-7694028>
- How to Determine the Value of Antique Porcelain Dolls. In: *Invaluable* [online]. [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: <https://www.invaluable.com/blog/antique-porcelain-dolls/>
- Chadwick [online]. [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://arleechadwick.wixsite.com/puppetsbyarlee>
- KOVÁŘÍK, Pavel. Základy konstrukce loutek. In: *Vyšší odborná škola uměleckoprůmyslová a Střední uměleckoprůmyslová škola* [online]. Praha, 2020 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.sups.cz/v2018/soubory/2021/01/pavel-kovarik-zaklady-konstrukce-loutek.pdf>
- Kouzlo loutek [online]. 2022 [cit. 2023-02-05]. Dostupné z: <https://www.kouzloloutek.cz/>
- Loutkář [online]. [cit. 2023-01-28]. Dostupné z: <http://www.loutkar.eu/index.php>
- Loutkářský slovník. *Muzeum loutkářských kultur Chrudim* [online]. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.puppets.cz/cs/muzeum/loutkarsky-slovník>
- MEET ROSETTE GAULT. *Rosette Gault* [online]. [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://rosettegault.com/bio-sketch-2022>
- Paper Clay: A primer by Rosette Gault [online]. In: *Pottery Making illustrated*, 1999, Podzim 1999 [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: <https://www.paperclayart.com/191pdf/4Pclay%20Primer%206pp.pdf>
- Papirová hlína [online]. *Ateliér v Podloubí*, 2010 [cit. 2023-02-15]. Dostupné z: <https://www.ateliervpodloubi.cz/dilny/papirova-hlina>

- Srdcem drak. In: *Divadlo drak* [online]. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: https://draktheatre.cz/wp-content/uploads/2020/11/srdcem_drak_rezbar-1.pdf
- STANDEN, Kathleen. Paper Clay Sculpture: Building with Clay and Paper to Strengthen Work. In: *Ceramic Arts Network* [online]. 2022 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://ceramicartsnetwork.org/daily/article/Adding-Strength-to-Your-Clay-Work-with-Paperclay?fbclid=IwAR07-gholxJ3Gt95oSgXbz5ieB1ONxLAGwfyI6PxxgX0Tke4jBo015pfNhKA>
- The Art of Puppetry: History of Puppetry in Canada. In: *Canadian Museum of History* [online]. [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: <https://theatre.historymuseum.ca/narratives/details.php?lv12=4810&language=english>
- *THeatr ludem* [online]. [cit. 2023-06-06]. Dostupné z: <https://theatrludem.cz/sample-page/>
- Terapie loutkou pomáhá dětem i klientům s postižením. In: *Český Rozhlas: Brno* [online]. [cit. 2023-06-06]. Dostupné z: <https://brno.rozhlas.cz/terapie-loutkou-pomaha-detem-i-klientum-s-postizenim-6447167>
- UNIMA: Mezinárodní loutkářská unie [online]. [cit. 2023-03-10]. Dostupné z: <https://unima.idu.cz/>
- World Encyclopedia of Puppetry Arts. In: *UNIMA: Union Internationale de la Marionette* [online]. UNIMA International, 2009 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://wepa.unima.org/en/#>

Obrazové zdroje

- Obr. 1. – Transformation mask. In: *Canadian Museum of History* [online]. [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: <https://theatre.historymuseum.ca/objects/details.php?irn=61636&language=english>
- Obr. 2 – Archiv Muzea. In: *Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi* [online]. [cit. 2023-03-10]. Dostupné z: <https://www.puppets.cz/cs/vystavy-a-expozice-archiv-vystav/projekt-skupa>
- Obr. 3 – DRTINA, Michal. Josef Skupa. In: *Loutkář* [online]. 2023 [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://www.loutkar.online/aktualne/zpravy/lednove-vyroci-strakonickeho-rodaka-josefa-skupy/>
- Obr. 4 – MALÍKOVÁ, Nina. Rodinné vzpomínky. In: *Divadelní noviny* [online]. [cit. 2023-03-10]. Dostupné z: <https://www.divadelni-noviny.cz/taticek-iii>
- Obr. 5 – AKHØJ, Ole. Spiral wheel - Barbro ÅBERG. In: *Barbro Åberg* [online]. 2005 [cit. 2023-03-10]. Dostupné z: <http://www.barbroaberg.com/CeramicWork/>
- Obr. 6 – GAULT, Rosette. In: *Studio Potter* [online]. 2018 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://studiopotter.org/interviews-three-paper-clay-artists>
- Obr. 7 – ETCETERAMARIONETTES. Marionette Dwarf. In: *Etsy* [online]. [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: https://www.etsy.com/listing/639380840/marionette-dwarf-marioneta-puppet-ooak?click_key=b6fe9c3f5b3b58ccf62f72cfe4ceb5fd3cb37%3A639380840&click_sum=7c448d3f&ref=shop_home_recs_1&frs=1&cms=1
- Obr. 8 – AXAMITOVÁ, Xénie. Axa Marionettes. In: *Facebook* [online]. 2020 [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/marionettesandpuppets/photos/pb.100063889380032.-2207520000./3614597318613079/?type=3>
- Obr. 9 – CHADWICK, Arlee. Marionette Cat. In: *Arleechadwick* [online]. [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://arleechadwick.wixsite.com/arlee/building-portfolio?lightbox=dataItem-ivoczakh>

- Obr. 10 – MALŮŠEK, Marek. Hana Galetková-Volkmerová a její manžel Tomáš Vokmer v projektu Terapie loutkou. In: *Ostravan* [online]. 2014 [cit. 2023-06-06]. Dostupné z: <https://www.ostravan.cz/16843/hana-volkmerova-clovek-se-nerodi-se-schopnosti-vnimat-umeni-musi-se-tonaucit/>
- Obr. 11 – PEACOCK, Alicia. Join the masquerade. In: *Tuscany now and more* [online]. [cit. 2023-05-20]. Dostupné z: <https://www.tuscanynowandmore.com/discover-italy/italy-and-the-italians/carnevale-di-venezia>
- Obr. 12 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Roztřízené knihy. 2022. Archív autorky
- Obr. 13 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Míchání hlíny s papírovou směsí. 2022. Archív autorky
- Obr. 14 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Přesušení hlíny. 2022. Archív autorky
- Obr. 15 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Vymodelovaná hlava Briany. 2022. Archív autorky
- Obr. 16 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Jednotlivé části těl. 2022. Archív autorky
- Obr. 17 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Vyplněná noha Lary. 2023. Archív autorky
- Obr. 18 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Příprava stříhů na sukni. 2023. Archív autorky
- Obr. 19 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Loutka Lary v procesu skládání. 2023. Archív autorky
- Obr. 20 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Hotová loutka Lary. 2023. Archív autorky
- Obr. 21 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Upevnění loutek k vahadlu. 2023. Archív autorky
- Obr. 22 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Domácí instalace loutek. 2023. Archív autorky
- Obr. 23 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Sklad s vyřazenými knihami knihovny. 2022. Archív autorky
- Obr. 24 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Vydlabávání hlavy Riana. 2022. Archív autorky

- Obr. 25 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Vymodelované ruce. 2022. Archív autorky
- Obr. 26 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Retušování a smirkování. 2022. Archív autorky
- Obr. 27 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Před vypálením. 2022. Archív autorky
- Obr. 28 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Po výpalu. 2022. Archív autorky
- Obr. 29 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Šití těl. 2023. Archív autorky
- Obr. 30 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Sešívání ruky. 2023. Archív autorky
- Obr. 31 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Pěchování náplně do končetin. 2023. Archív autorky
- Obr. 32 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Plnění těl. 2023. Archív autorky
- Obr. 33 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Sešívání a plnění těl. 2023. Archív autorky
- Obr. 34 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Sešívání a plnění těl 2. 2023. Archív autorky
- Obr. 35 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Oblékání loutek. 2023. Archív autorky
- Obr. 36 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Příprava vlasů Lary. 2023. Archív autorky
- Obr. 37 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Oblékání Riana. 2023. Archív autorky
- Obr. 38 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Oblékání Briany. 2023. Archív autorky
- Obr. 39 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Lepení Rianových vlasů. 2023. Archív autorky
- Obr. 40 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Loutky zavěšené. 2023. Archív autorky
- Obr. 41 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Loutky zavěšené detail. 2023. Archív autorky
- Obr. 42 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Domácí instalace detail. 2023. Archív autorky
- Obr. 43 – NAVRÁTILOVÁ, Tereza. Domácí instalace detail 2. 2023. Archív autorky

Obrazová příloha

Obr. 23 - Sklad s vyřazenými knihami knihovny

Obr. 24 – Vydlabávání hlavy Riana

Obr. 25 – Vymodelované ruce

Obr. 26 – Retušování a smirkování

Obr. 27 – Před vypálením

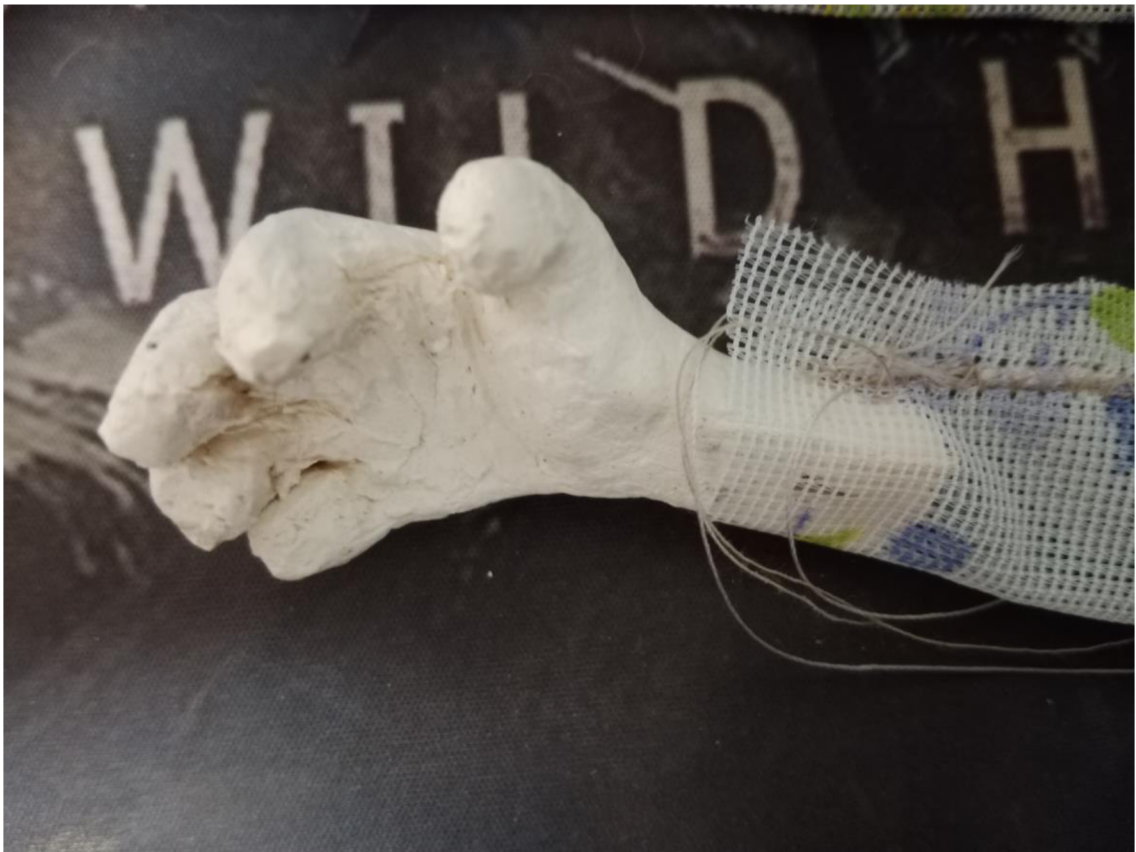

Obr. 28 – Po výpalu

Obr. 29 – Šití těl

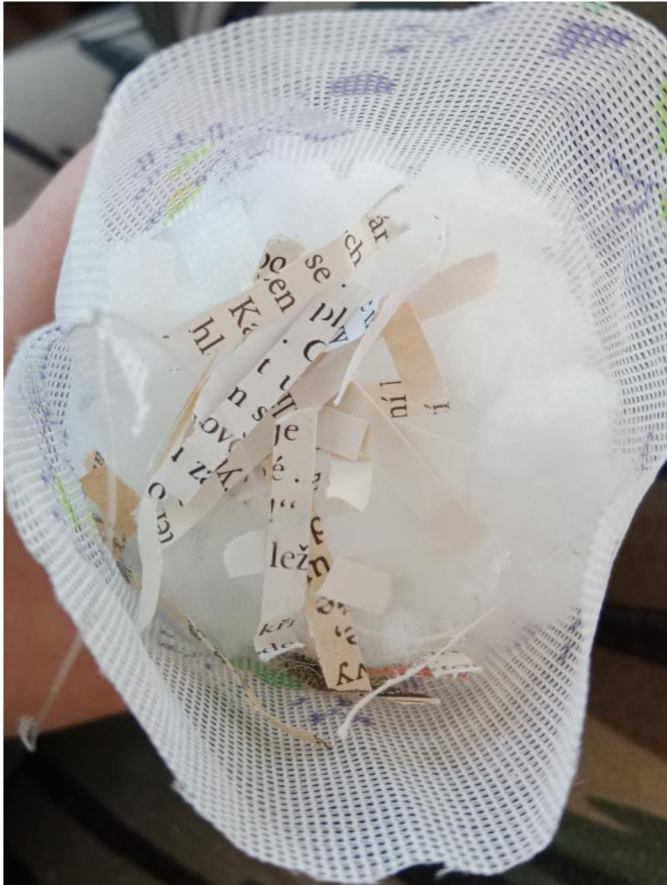

Obr. 30 – Sešívání ruky

Obr. 31 - Pěchování náplně do končetin

Obr. 32 – Plnění těl

Obr. 33 – Sešívání a plnění těl

Obr. 34 – Sešívání a plnění těl 2

Obr. 35 – Oblékání loutek

Obr. 36 – Příprava vlasů Lary

Obr. 37 – Oblékání Riana

Obr. 38 – Oblékání Briany

Obr. 39 – Lepení Rianových vlasů

Obr. 40 – Loutky zavěšené

Obr. 41 – Loutky zavěšené detail

Obr. 42 – Detail domácí instalace

Obr. 43 – Detail domácí instalace 2

ANOTACE

Příjmení a jméno:	Navrátilová Tereza
Fakulta a katedra:	Pedagogická fakulta, Katedra výtvarné výchovy
Název práce:	Knih a loutka
Název práce v angličtině:	Book and Puppet
Vedoucí práce:	Mgr. Monika Dokoupilová

Počet znaků:	72985
Počet titulů požité literatury:	12
Rozsah práce:	66
Přílohy vázané k práci:	Obrazová příloha
Klíčová slova:	Loutka, loutkové divadlo, keramika, papírová hlína
Anotace:	Bakalářská práce se zaměřuje na výrobu keramických loutek za užití knih jako lehčiva v keramické hlíně. Je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část práce se zabývá úvahou nad budoucností knih. Je zde popsána také historie českého loutkářství, jeho hlavní představitelé a loutková divadla. Následně se zaměřuje na papírovou hlínu a umělce s ní pracující. Všechny tyto informace byly inspirací pro samotnou výrobu loutek, která je popsána v praktické části.